
R a s p r a v e

UDK:265.32

264-7

Pregledni članak

Primljeno 8/2002.

SVETA PRIČEST I ŠTOVANJE EUHARISTIJSKOG OTAJSTVA IZVAN MISE

Marin Škarica, Split

Sažetak

Autor u ovom radu analizira Rimski obrednik: "Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise". Obrednik je utemeljen na najvažnijem teološkom načelu o euharistijskom otajstvu, naime da je euharistijsko slavlje, misna žrtva središte liturgijskog života Crkve, te stoga izvor i svrha svih vidova štovanja euharistije izvan mise. Stoga misa ima prednost pred svim oblicima štovanja euharistije izvan mise. Obrednik prihvaća i pretače u obrede ispravne teološke norme i upute o štovanju euharistijskog otajstva sadržane u raznim posaborskim dokumentima, ali donosi i neke nove. Upravo stoga ovaj obrednik dijeljenje pričesti i sve oblike štovanja euharistije izvan mise usko povezuje s misom i naglašava da svi ti oblici štovanja počinju od mise, proširuju milost euharistijske žrtve i na one koji nisu mogli sudjelovati na misi, i ponovno ih upućuju i pripremaju na buduća euharistijska slavlja. Kristu u euharistiji treba se klanjati, ali prije svega taj sakrament treba blagovati, jer je blagovanje prvotnije od klanjanja. Prvotna svrha čuvanja euharistije nakon mise jest davanje popudbine bolesnicima, na drugom mjestu je dijeljenje pričesti onima koji nisu mogli sudjelovati na misi, a klanjanje dolazi na treće mjesto. I kad govori o opravdanosti i potrebi dijeljenja pričesti izvan mise, obrednik jasno ističe da pričest pod misom spada na bit mise, te vjernici najsavršenije sudjeluju u misi, ako se pričeste nakon svećenikove pričesti, i to hostijama posvećenima u toj misi, ali preporučuje i pričest izvan mise, koja je također bitno povezana s misom. Obrednik opetovano naglašava da i svi ostali oblici štovanja

euharistije izvan mise: klanjanje, izlaganje, euharistijski blagoslov, euharistijske procesije i kongresi, imaju svoje izvorište u euharistijskoj žrtvi i stoga ona treba biti središte i vrhunac, polazna i dolazna točka svih oblika štovanja euharistije.

Pastoralna praksa pokazuje da još uvijek ima postupanja koja nisu u skladu s ispravnim teološkim načelima ovog obrednika. Potrebno ga je dobro upoznati, da bi se moglo po njemu postupati. Ovim radom želimo tome pridonijeti.

Ključne riječi: euharistijsko otajstvo, štovanje euharistije, izvan mise, euharistijsko slavlje, teološka načela, misa izvor i vrhunac, poklonstveno štovanje, čuvanje euharistije, pričest, klanjanje, izlaganje euharistije, euharistijske procesije, euharistijski kongresi

UVOD

Euharistijsko slavlje već je od apostolskih vremena u središtu liturgijskog okupljanja zajednice Kristovih sljedbenika. U tom slavlju svi su aktivno sudjelovali i pričješćivali se, a odsutnima se euharistija slala kućama da bi i oni po pričesti postali dionici euharistijskog slavlja. Dapače, ubrzo su se euharistijske prilike počele čuvati i nakon mise za pričest umirućih, starih i bolesnih i onih koji nisu mogli sudjelovati na misi, kao i za pričest svih u dane u tjednu kad se nije slavila misa i za pričest na putovanjima. U Crkvi je od samih početaka postojala čvrsta vjera u Kristovu stvarnu prisutnost u euharistijskim prilikama kruha i vina čuvanima nakon mise. Stoga je s tim prilikama trebalo postupati s osobitim poštivanjem i pažnjom, dapače iskazivalo im se posebno štovanje, *cultus laetiae*, koji pripada samo Bogu. Želja nam je dati cjeloviti prikaz štovanja euharistijskog otajstva izvan mise od početaka Crkve do danas. Već smo donijeli sažeti ali cjeloviti prikaz raznih vidova i oblika toga štovanja do uključivo Drugoga vatikanskog sabora.¹

Dokumenti Drugoga vatikanskog sabora i posebno enciklika pape Pavla VI. *Mysterium fidei*, koja se pojavila neposredno prije četvrtog zasjedanja Sabora (3. rujna 1965.), postavljaju euharistiju u središte liturgijskog života Crkve i naglašavaju da je ona srce i vrhunac toga života i najdjelotvorniji izvor milosnog djelovanja Crkve. Time se postavljaju bitni temelji ispravnoga i teološki utemeljenog štovanja euharistije i izvan mise. Ipak, ni tada još uvijek nije postojao

¹ Vidi: M. Škarica, *Štovanje euharistijskog otajstva izvan mise od prvih stoljeća do uključivo Drugoga vatikanskog sabora*, u: *Crkva u svijetu*, 36 (2001) br. 3, str. 307-330.

zaokruženi i cjeloviti nauk Crkve o euharistijskom otajstvu.² Nakon Sabora pojavilo se nekoliko službenih crkvenih dokumenata o euharistiji.³ U njima možemo pronaći potpuniji i uglavnom već zaokruženi nauk Crkve o euharistiji, te načela, upute i odredbe i za teološki ispravno štovanje euharistije izvan mise. Iz tih dokumenata očito je da "slavljenje euharistije jest središte cjelokupnog kršćanskog života"(EC 1), te da "slavljenje euharistije unutar misne žrtve jest u pravom smislu riječi izvor i svrha štovanja koje se euharistiji iskazuje izvan mise"(EM 3e; EC 2). Vrijedan bi bio prikaz svih posaborskih dokumenata o različitim vidovima štovanja euharistijskog otajstva. No, jer želimo prikazati štovanje euharistijskog otajstva izvan mise, ograničavamo se, barem za sada, na prikazivanje dvaju posaborskih dokumenata, koji u središte svojega interesa stavljaju upravo takvo štovanje euharistije.

Prvi od tih dokumenata, *Eucharisticum Mysterium*, Uputu o štovanju euharistijskog misterija, koju je objavila Sveta kongregacija obreda, već smo iscrpno prikazali.⁴ U ovom radu želimo prikazati i drugi od tih dokumenata:

² Usp. Isto, str. 307-308; 323-329.

³ Navest ćemo samo one najvažnije:

- *Eucharisticum Mysterium*, Uputa o štovanju euharistijskog misterija, Svete kongregacije obreda (25. svibnja 1967.).
- *Missale Romanum*, Apostolska Konstitucija Pavla VI. (3. travnja 1969.).
- *Actio pastoralis*, Uputa Svetog zbora za bogoštvlje (15. svibnja 1969.).
- *Decreti* o Rimskom Misalu (26. ožujka 1970; 27. ožujka 1975; 15. kolovoza 1983.).
- *Liturgicae instaurationes*, Uputa Svetog zbora za bogoštvlje (5. rujna 1970).
- *Immensae caritatis*, Uputa Svetog zbora za disciplinu sakramenata (29. siječnja 1973.).
- *Eucharistiae participationem*, Okružno pismo Svetog Zbora za bogoštvlje (27. travnja 1973.).
- *Eucharistiae Sacramentum*, Opće napomene Svetog Zbora za bogoštvlje (21. lipnja 1973.).
- *De sacra communione et de cultu mysteii eucharistici extra Missam*, Obrednik Svetog zbora za bogoštvlje (21. lipnja 1973.).
- *Messa dei fanciulli*, Dekret i Direktorij Svetog zbora za bogoštvlje (1. studenoga 1973.).
- *Scripturarum thesaurus*, Apostolska konstitucija Ivana Pavla II. (25. travnja 1979.)
- *Dominicae Cenae*, Pismo Ivana Pavla II. (24. veljače 1980.).
- *Inaestimabile Donum*, Uputa Svetog zbora za sakramente i bogoštvlje (17. travnja 1980.).
- *Nuovo Lezionario*, Dekreti i Uvod Svetog zbora za bogoštvlje (21. siječnja 1981.).
- *Sacerdotium ministeriale*, Pismo Svetog zbora za nauk vjere (6. kolovoza 1983.).

⁴ Vidi: M. Škarica, *Euharistijsko slavlje izvor i vrhunac bogoslužja Crkve i kršćanskog života*, u: Bogoslovska smotra, 70 (2000), 3-4, str. 787-810.

Sveti Zbor za bogoštovlje, Rimski obrednik, *Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise*, od 21. lipnja 1973. godine.⁵

SVETA PRIČEST I ŠTOVANJE EUHARISTIJSKOG OTAJSTVA IZVAN MISE

Službeni crkveni dokumenti, pa i onda kad se radi o euharistiji, obično se objavljuju kao: enciklike, upute, dekreti, okružna pisma, opće napomene, konstitucije, izjave... Kod ovog dokumenta radi se o liturgijskom *obredniku*, koji zapravo donosi potrebna načela i upute te same obrede za dijeljenje pričesti i za razne oblike i vidove štovanja euharistijskog otajstva izvan mise. Dakle, ovaj dokument spada u *Rimski obrednik*.

Ovdje se nameće pitanje o prikladnosti naslova Obrednika, koji rabi izraz "štovanje euharistijskog otajstva", a isti je naslov upotrijebila i uputa *Eucharisticum Mysterium*, da označi razne vidove štovanja euharistije kao stalnog sakramenta (Usp. EM – III. dio naslov). To je već onda izazvalo iznenađenje i kritički pristup, jer se takav izraz u navedenom značenju klanjanja euharistiji nije pojavljivao u teološkoj i liturgijskoj praksi. Upotrijebljeni se izraz po svojem značenju odnosi na cjelokupno štovanje euharistije, a to svakako i ponajprije uključuje euharistijsko slavlje, pa nije prikladno upotrijebiti ga da bi se njime označio samo jedan vid cjelokupnoga euharistijskog otajstva, to jest samo štovanje euharistije izvan mise. Usprkos kritikama, taj je naslov sačuvan i u ovom obredniku, pa postoji opasnost da se prenamaglaši taj

⁵ U ovom radu navode iz *Obrednika* donosimo prema službenom hrvatskom izdanju, KS, Zagreb, 1974. Ipak ga navodimo skraćenicom tipskoga latinskog izdanja EC – prema početnim riječima *Eucharistiae celebratio*. Ovdje donosimo neke najvažnije radove o ovom dokumentu: Uredništvo, *Un documento sul culto eucaristico al di fuori della Santa Messa*, u: *L'Osservatore Romano*, 113 (1973) 240, str. 2; V. N., *Commento - uz dokument: De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam*, u: *Notitiae*, 86 (1973) 9-10, str. 324-333; S. Mazzarello, *Presentazione i popratne bilješke - uz dokument: La santa comunione e il culto del mistero eucaristico fuori della Messa*, u: *Liturgia*, notiziario quindicinale Centro Azione Liturgica, 7 (1973), br. 159, 31.X. 1973, str. 921-990; R. Falsini, *Il culto eucaristico e le sue forme, presentazione del nuovo messale*, u: *Rivista di Pastorale liturgica*, 12 (1974) 2, str. 38-50; V. N. – F. Dell'Oro, *La santa Comunione e il culto del mistero eucaristico fuori della Messa*, u: *Rivista Liturgica*, 61 (1974) 2, str. 247-266; U *Rivista Liturgica*, 67 (1980) 1 nekoliko radova obrađuje: *Il culto eucaristico fuori della Mesa*: R. Falsini, *La prassi eucaristica al di fuori della messa nella Chiesa occidentale*, str. 9-28; G. Colombo, *Il culto eucaristico nei documenti post-conciliari: Lettura critica e prospettive teologico-pastorali*, str. 29-47; A. Pistoia, *Adorazione, riparazione, espiazione, esposizione, benedizione: significati e contenuti*, str. 48-62; D. Mosso, *L'Eucaristia ai malati e Ministri straordinari della comunione*, str. 63-67; G. Varaldo, *Capella e tabernacolo per l'adorazione e la custodia*, str. 68-79.

drugotni vid, štovanje euharistije, na štetu onoga bitnog – euharistijskog slavlja. Premda ovaj obrednik nastoji sačuvati teološke postavke upute *Eucharisticum Mysterium* i njihovu primjenu u liturgijskoj praksi, ipak se opaža da su se u njega uvukli neki mjesni tradicionalni običaji, koji donekle zamagljuju ono postignuto suglasje u uputi, kad se radi o štovanju euharistije izvan mise i odnosu toga štovanja prema euharistijskome slavlju. Na takve pojave ponegdje ćemo upozoriti u nastavku ovoga rada.⁶

1. NUŽNOST, VAŽNOST I SADRŽAJ OVOG OBREDNIKA

Drugi vatikanski sabor je u svojoj Konstituciji o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium* (SC) naglasio da "dobra Majka Crkva želi marljivo provesti opću obnovu liturgije sa svrhom da bi kršćanski narod od svete liturgije sigurnije postigao obilne milosti... Tom se obnovom tekst i obredi imaju tako srediti, da jasnije izraze one svetinje koje su u njima označene, pa da ih kršćanski narod, koliko je moguće, može lako razumjeti i kod njih sudjelovati punim, djelatnim i zajednici svojstvenim slavljem"(SC 21). Stoga je Sabor odredio da se liturgijske knjige preispitaju, a obredi prerade, pojednostavne i prilagode potrebama našega vremena i pojedinih krajeva i naroda, da bi tako jasnije došli do izražaja narav i učinci pojedinih sakramenata (Usp. SC 25, 31,34, 38, 50, 51, 62, 64, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79,80, 81, 82 ...).

Nakon Sabora ubrzo su prema tim odredbama izdani potrebni *obrednici* za slavljenje sakramenata i druge liturgijske knjige te veći broj službenih dokumenata o euharistiji.⁷ Od posaborskih dokumenata o euharistiji posebno su značajni: *Institutio Generalis Missalis Romani* iz travnja 1969., koja donosi sve potrebne upute i odredbe za pravilnu upotrebu misala i plodonosno slavljenje euharistije;⁸ zatim

⁶ Usp. G. Colombo, nav. čl., str. 40-41; R. Falsini, *Il culto eucaristico...*, str. 48-49; P. Visentin, *Il culto eucaristico extra Missam nella dottrina e nelle norme dell'Istruzione*, u: Autori vari, *Eucaristia, Memoriale del Signore e Sacramento permanente – Quaderni di Rivista Liturgica*, n. 7, Elle Di Ci, Torino-Leumann, 1967., str. 104-108.

⁷ Usp. Centro Azione Liturgica, *Enchiridion liturgico, Tutti i testi fondamentali della Liturgia tradotti, annotati e attualizzati*, Ed. Piemme, Casale Monferrato, 1989.

⁸ Ta *Institutio Generalis Missalis Romani* anticipirala je izdavanje cjelokupnoga *Rimskog misala*. Ona je izazvala i neke negativne reakcije. Da bi se duhovi smirili, učinjene se neke promjene te je takova objavljena 1970. godine u cjelokupnom tipskom izdanju *Rimskog misala*. Daljnje izdavanje novih liturgijskih knjiga, posebno ukidanje subdakonata, nižih redova i tonzura, te novo uređenje službi

uputa *Eucharisticum Mysterium* iz svibnja 1967., koja promatra euharistijski misterij u njegova tri glavna i međusobno bitno povezana vida: kao svetkovanje spomen-čina (memorijala) Gospodinova - misne žrtve, kao pričest i kao štovanje stvarne Kristove prisutnosti u euharistijskim prilikama nakon mise; uputa *Immensae caritatis* iz siječnja 1973. donosi upute kako promicati pobožnost prema euharistiji i olakšati sakramentalnu pričest u nekim prilikama.

Nakon ovih dokumenata, koji, sukladno uputama i propisima Drugoga vatikanskog sabora i nekih posaborskih dokumenata, obnavljaju obred mise te uređuju način i oblike štovanja koje euharistijskom otajstvu pripada i nakon mise, nužno je bilo objavljivanje službenoga preuređenog *obrednika*, koji će sadržavati potrebne obnovljene obrede za podjeljivanje pričesti i razne oblike štovanja euharistijskog otajstva izvan mise. Takav preuređeni obrednik, koji je priredio Sveti zbor za bogoštovlje, predstavljen je 21. lipnja 1973. pod naslovom *Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise*. Pojavljivanje tog preuređenog *obrednika* bilo je prijeko potrebno, jer je on trebao zamijeniti dotadašnji *Rimski obrednik*, koji je uz tek neznatne promjene imao nekoliko tipskih izdanja od 1614. do 1952. godine.

Ovaj "novi dokument predstavlja cjelovitu reviziju prethodnih euharistijskih obreda, učinjenu na temelju tekstova objavljenih u posljednjih deset godina (koji su prethodili njegovu objavljivanju). On iz tih tekstova izvlači sintezu o euharistijskom štovanju, i označuje neke obrede u skladu s obnovljenom liturgijom prema principima i normama II. vatikanskog sabora".⁹ Dakle, novi obrednik napravljen je

akolita i čitača, zahtijevalo je i neke nove promjene. Tako se 1975. godine pojavilo drugo tipsko izdanje *Rimskog misala*, u koje je uključeno i drugo tipsko izdanje *Institutio Generalis Missalis Romani*. Tijekom sljedećih godina uvedene su razne nove promjene u obred slavljenja euharistijskog slavlja, proglašen je 1983. godine novi *Zakonik kanonskog prava*, pa je bilo potrebno objavljivanje novog tipskog izdanja *Institutio Generalis Missalis Romani*, u koju će biti sve to uvršteno. Stoga je Kongregacija za bogoštovlje i disciplinu sakramenata priredila novo, treće izdanje ovog dokumenta i unaprijed ga objavila 2000. godine, anticipirajući treće tipsko izdanje *Rimskog misala*. U ovo treće izdanje unesene su mnoge promjene u 1. do 8. poglavlja, a 9. poglavlje je posve novo, te se u njemu odražavaju najnovije liturgijske promjene. Treće tipsko izdanje *Rimskog misala* izišlo je iz tiska 22. veljače 2002. godine. U njemu je ovo treće tipsko izdanje *Institutio Generalis Missalis Romani* doživjelo još neke neznatne izmjene. Tekst anticipiranog trećeg tipskog izdanja *Institutio... iz godine 2000.* i neke komentare o njemu vidi u: *Ephemerides Liturgicae* 114 (2000) 5-6, str. 401-520.

⁹ L' Osservatore Romano (Editoriale), *Un documento sul culto eucaristico al di fuori della Santa Messa* (Emanato dalla Sacra congregazione per il culto divino), god. 113 (1973), br. 240, str. 2.

sukladno s duhom obnovljene liturgije nakon Drugoga vatikanskog sabora te tako omogućuje da se obredi pričesti i različitih vidova štovanja euharistijskog otajstva izvan mise obavljaju u skladu s normama i uputama sadržanima u posaborskim euharistijskim dokumentima, posebno u uputi *Eucharisticum Mystrium*. U tome je vrijednost ovog novog obrednika.

Obrednik sadrži tri bitna dijela: *opće napomene*, koje donose teološka načela potrebna za ispravno dijeljenje pričesti i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise; drugi dio posvećen je *svetoj pričesti izvan mise*; treći dio *različitim oblicima štovanja presvete euharistije izvan mise*; i drugi i treći dio imaju svoje *prethodne napomene*, koje potanje reguliraju same obrede u svim njihovim vidovima. Sami naslovi ovih dijelova govore o čemu se u njima radi. U IV. glavi kao dodatak doneseni su *Različiti tekstovi za dijeljenje svete pričesti izvan mise te za klanjanje i ophod sa Svetotajstvom*.

Posaborska liturgijska obnova s pravom opetovano naglašava potrebu da vjernici aktivno, svjesno i plodonosno sudjeluju u liturgijskim obredima, a posebno se takvo sudjelovanje traži u euharistijskom slavlju. Zbog toga su neki zaključivali da je time dan povod da se zanemare ili umanje različiti tradicionalni vidovi štovanja euharistije kao trajnog sakramenta. No, i uputa *Eucharisticum Mystrium* i ovaj obrednik svojim odredbama stvarno pobijaju takve optužbe. Tako "još jednom, činjeničnim odgovorom, Sveta Stolica kaže da liturgijska obnova nije htjela dovesti u pitanje nijedan tradicionalni oblik euharistijske pobožnosti, dapače, istaknula je veliku istinu vjere prema kojoj je Krist, prisutan u euharistiji, srce života Crkve".¹⁰ I u tom se očituje stvarna važnost kako upute *Eucharisticum Mystrium* tako i novog obrednika.

2. TEOLOŠKA NAČELA I ODREDBE NOVOG DOKUMENTA - OBREDNIKA

Teološka načela na kojima se temelji ovaj dokument jasno su naglašena već u *Odredbi* kojom Sveti zbor za bogoštovlje proglašuje Obrednik. Istaknuta su ponovno i u njegovim *općim napomenama*. Naime, "prema praksi koja je već postala tradicionalna u Zboru za bogoštovlje, svezak ima svoj uvod u *Općim napomenama*. One su kao temelj na koji se oslanja cijela sljedeća konstrukcija".¹¹ Daljnja

¹⁰ V. N. , *Commneto* – uz dokument: *De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam*, u: *Notitiae*, 86 (1973), br. 9-10, str. 325.

¹¹ Isto.

odgovarajuća teološka načela pronalazimo i u *prethodnim napomenama*, koje čine uvod u dio koji donosi obrede za *Svetu pričest izvan mise*, kao i u onima koje su uvod u dio koji donosi obrede za *Različite oblike štovanja presvete euharistije* (Usp. EC, str. 5, i br. 1-25, 79-92, 101-104, 109-112).

Potrebno je naglasiti da se teološka načela ovog dokumenta obrednika velikim dijelom podudaraju posebno s onima donesenima u uputi *Eucharisticum Mysterium*, ali i u drugim dokumentima Drugoga vatikanskog sabora i posaborske liturgijske obnove. Ipak, ovdje donesena načela ističu i neke nove teološke naglaske. No, dok ta načela u različitim saborskim i posaborskim dokumentima daju temelj za ispravno teološko vrednovanje i oblikovanje obnovljenih liturgijskih obreda, u ovom su obredniku ona prešla u obrednu praksu. Naime, preuređeni obredi, doneseni u Obredniku, utemeljeni su i odvijaju se prema tim načelima.

Stoga ćemo nužnost, važnost i aktualnost Obrednika najbolje upoznati ako upozorimo na najbitnija teološka načela koja se u njemu mogu pronaći, prema kojima se ovi obnovljeni obredi trebaju odvijati u duhu posaborske liturgijske obnove. Ukazujući na ta teološka načela u ovom dokumentu, usporedbe radi upozorit ćemo i na njihovu prisutnost ponajprije u uputi *Eucharisticum Mysterium*, ali i u nekim drugim važnim posaborskim dokumentima posvećenima euharistijskom otajstvu.

2. 1. Euharistijsko slavlje je središte liturgijskog života Crkve te izvor i svrha štovanja koje se euharistiji iskazuje izvan mise

Sveta pričest i svi oblici štovanja euharistije izvan mise bitno su povezani sa samim euharistijskim slavljem, jer proizlaze iz njega i usmjereni su ponovno prema tom slavlju. Ta povezanost jasno je istaknuta u podnaslovima *općih* i *prethodnih napomena* ovog dokumenta. Podnaslovi su kod *općih napomena*: “*Veza između euharistijskog štovanja izvan mise i euharistijskog slavlja*”; kod *prethodnih napomena* uz I. glavu, koja nosi naslov *Sveta pričest izvan mise*: “*Povezanost žrtve i pričesti izvan mise*”; te konačno kod *prethodnih napomena* uz III. glavu koja nosi naslov *Različiti oblici štovanja presvete euharistija*: “*Veza između izlaganja (presvete euharistije) i mise*” (usp. EC, str. 7, 11, 40). Na tu povezanost dokument se često vraća, i time zapravo želi naglasiti da svi oblici štovanja euharistije čine jedno otajstvo.

I sama *Odredba* proglašenja Obrednika ističe temeljno teološko načelo na kojemu je utemeljen. U njoj stoji: “Slavljenje euharistije

unutar misne žrtve u pravom smislu riječi je izvor i svrha štovanja što se njoj iskazuje izvan mise" (EC, str 5). Na početku *općih napomena* nalazi se drugo važno teološko načelo, koje kaže da je "slavljenje euharistije središte cjelokupnog kršćanskog života kako za sveopću Crkvu tako i za mjesne skupove te Crkve" (EC 1). Euharistijsko slavlje je takovo jer se u njemu uvijek očituje Kristovo pashalno otajstvo iz kojega vjernici crpe snagu da ostanu vjerni Kristu i svome kršćanskom poslanju. Upravo stoga misa treba biti i jest izvor i svrha svih vidova slavljenja euharistije i izvan mise.¹²

Već je i euharistijski pokret nakon Tridentskog sabora naglašavao da je euharistija središte života Crkve, ali to se ponajprije odnosilo na štovanje euharistije izvan mise. Poslije se naglašavala česta pričest. No, liturgijski pokret stavlja naglasak na euharistijsko slavlje, što će službeni dokumenti Drugoga vatikanskog sabora i oni nakon njega posve prihvatiti i još jače istaknuti, te tako postaviti euharistijsko slavlje u središte kršćanskog liturgijskog života. Tako posve slično ovom obredniku i *Opća uredba Rimskog misala* i uputa *Eucharisticum Mysterium* ističu da je misno slavlje središte cjelokupnoga kršćanskog života za cijelu Crkvu i za svakog pojedinog vjernika (usp. OURM, glava I, 1; EM 6).¹³ To načelo treba se ostvarivati u praktičnom životu Crkve i svakog vjernika, pri čemu euharistijsko slavlje, kao slavlje pashalnog otajstva, treba biti srce i središte prema kojem je usmjeren njihov liturgijski život i od kojega crpi svu svoju snagu.

U potvrdu tog stava u nastavku istog broja *općih napomena* naglašava se, služeći se riječima Drugoga vatikanskog sabora, da su "ostali sakramenti i djela apostolata, kao i sve crkvene službe, tijesno povezani s euharistijom i prema njoj su usmjereni" (EC 1; usp. PO 5). Potrebno ih je tako shvatiti i u tom vidu slaviti.

Naš obrednik naglašava i drugo veoma važno načelo: "Slavljenje euharistije unutar misne žrtve jest u pravom smislu riječi izvor i svrha štovanja koje se euharistiji iskazuje izvan mise" (EC 2). Ovdje su zapravo doslovno prenesene riječi upute *Eucharisticum Mysterium* (usp. EM 3e). Time se htjelo ponovno naglasiti temeljno načelo da je euharistijsko slavlje izvor i svrha svih oblika štovanja euharistijskog otajstva izvan mise. Ipak, u ovom obredniku nije izričito rečeno da je svaka hostija posvećena u misi, pa i onda kad je izložemo na klanjanje, koje je zapravo samo interval između misne žrtve i pričesti, ipak ponajprije i nužno usmjerena prema pričesti kao najavršenijem

¹² Usp. Isto.

¹³ To ističe i Drugi vatikanski sabor u svojim dokumentima: SC 10, 41; LG 11; PO 2, 5, 6; CD 30; UR 15.

sudjelovanju u misi. U nastavku istog broja Uputa to jasno naglašava: "Svete prilike, naime, koje nakon mise ostaju, ne samo da proizlaze iz mise nego se, povrh toga, poslije mise i čuvaju poglavito u tu svrhu da bi se vjernici koji ne mogu prisustvovati misi, po sakramentalnoj pričesti – primljenoj u pravom raspoloženju – mogli sjediniti s Kristom i njegovom žrtvom koja se svetkuje u misi. Zato je sama euharistijska žrtva izvor i vrhunac svega bogoslužja i cjelokupnog kršćanskog života" (EM 3e). Iz ovih riječi je vidljivo kako Uputa jasno ističe da je upravo sakramentalna pričest prvotna svrha čuvanja euharistijskih prilika i nakon mise. Zato pomalo iznenađuje zašto naš obrednik ispušta ove navedene riječi i time zapravo čini korak natrag u teološki ispravnom shvaćanju da je sveta pričest prvotna svrha čuvanja euharistijskih prilika nakon mise, te time ujedno osiromašuje jasni nauk Upute da je euharistijsko slavlje izvor i svrha svih vidova štovanja euharistijskog otajstva. Naime, Obrednik umjesto navedenih jasnih riječi, u nastavku potvrđuje tradicionalnu i stalnu vjeru Crkve da je Krist, koji u misnoj žrtvi počinje biti sakramentalno prisutan pod prilikama kruha i vina, stvarno prisutan kao Emanuel – Bog s nama kad se te prilike čuvaju u našim crkvama i nakon mise. Kod toga se služi riječima preuzetima iz enciklike *Mysterium fidei* Pavla VI. (usp. EC 2; EM 3b; MF 416¹⁴).

Iz vjerovanja da je Krist stvarno prisutan u euharistijskim prilikama i nakon mise, proizlazi nužnost da se tim prilikama iskazuje ono posebno poklonstveno štovanje – *cultus laetiae* – koje pripada samo Bogu.¹⁵

2. 2. Poklonstveno štovanje – *cultus laetiae* – euharistijskih prilika

Upravo stoga što u Crkvi od njezinih početaka postoji čvrsta vjera u stvarnu Kristovu prisutnost u euharistijskim prilikama i onda kada se one čuvaju i nakon mise, s tim prilikama se u cijeloj povijesti Crkve postupalo s posebnim poštovanjem, to jest iskazivao im se *cultus laetiae*, štovanje koje pripada samo Bogu. Takvo su štovanje crkveni dokumenti preporučivali, naglašavajući da je ono posve zakonito, jer se iskazuje samome Kristu – Bogu stvarno prisutnom u

¹⁴ Encikliku Pape Pavla VI., *Mysterium fidei* – MF – navodimo brojevima kojima je ona označena u: Centro Azione Liturgica, *Enchiridion liturgico, Tutti i testi fondamentali della Liturgia tradotti, annotati e attualizzati*, Ed. Piemme, Casale Monferrato, 1989.

¹⁵ Usp. R. Falsini, *Il culto eucaristico...*, str. 38-40; G. Colombo, nav. čl., str. 41-42; P. Visentin, nav. čl., str. 112-120.

euharistijskim prilikama. Ipak, sve do XII. stoljeća nije bilo posebnih izvanjskih oblika tog štovanja (Usp. MF 411-421).¹⁶

Ovaj obrednik upotrebljava nekoliko termina kako bi pokazao da Kristu u euharistiji kao trajnom sakramentu iskazujemo poseban *cultus*, štovanje koje pripada samo Bogu. Već u glavnom naslovu govori se o "štovanju euharistijskog otajstva" (EC, str. 7), u naslovu III. glave o "štovanju presvete euharistije" (EC, str. 39), zatim o "štovanju koje se euharistiji iskazuje izvan mise" (EC 2), o "štovanju svetih prilika koje se čuvaju poslije mise" (EC 4), o dužnom poštovanju sakramentu (EC 90). Preporučuje da mjesto pohrane euharistije bude "prikladno za privatno klanjanje i molitvu, tako da vjernici lako i plodonošno također privatnim štovanjem mogu neprestano častiti Gospodina nazočna u sakramentu" (EC 9). Takvo štovanje se preporučuje: "Neka se vjernici trude, svaki prema svome načinu života, štovati Krista Gospodina u sakramentu" (EC 80). Dokument upotrebljava i više drugih izraza da bi istaknuo važnost i opravdanost štovanja euharistijskih prilika: *latria* označuje "poklonstveno štovanje koje dugujemo pravome Bogu" (EC 3, 21); zatim se na nekoliko mjesta rabe izrazi: *adoratio* – klanjanje euharistijskom sakramentu (EC 3, 5, 9, 38, 56, 80, 83, 84, 88, 91, 92, 97, 102), Kristu prisutnom u sakramentu (EC 5, 21, 227), euharistijskom otajstvu (EC 50, 86); *veneratio* – štovanje sakramenta (EC 3, 101, 109), Krista prisutnog u sakramentu (EC 80); *reverentia* – poštovanje (EC 101); *pietas* – pobožnost (EC 4, 90); *devotio* – pobožnost (EC 79,80).¹⁷

Mi svoju pozornost ovdje usredotočujemo na najbitniji od ovih izraza – *cultus latriae*. Obrednik ističe opravdanost i neprestanu prisutnost običaja takvog posebnog štovanja iskazivanog euharistijskom sakramentu – ponovno služeći se riječima *Upute o štovanju euharistijskog misterija* – te kaže "da svi Kristovi vjernici, prema običaju koji je uvijek vladao u Katoličkoj crkvi, ovom presvetom sakramentu s poštovanjem iskazuju poklonstveno štovanje koje dugujemo pravom Bogu. I nije manje vrijedan klanjanja zato što ga je Krist Gospodin ustanovio za primanje" (EC 3, usp. isto br. 5 i br. 21;

¹⁶ O toj vjeri i iskazivanju posebnog štovanja euharistijskim prilikama i izvan mise veoma mnogo je napisano. Naš sažeti prikaz te vjere i štovanja tijekom povijesti Crkve od prvih stoljeća do uključivo Drugoga vatikanskog sabora, objavljen je na drugome mjestu. Vidi gore bilješku br. 1. Također smo u zasebnom radu iscrpno prikazali *Uputu o štovanju euharistijskog misterija, Eucharisticum Mysterium*, koju je 1967. godine objavila Sveta kongregacija obreda. Znatno dio tog rada posvetili smo različitim vidovima štovanja presvete euharistije kao stalnog sakramenta. Vidi gore bilješku br. 4; usp. R. Falsini, *La prassi eucaristica...*, str. 9-28.

¹⁷ Usp. A. Pistoia, nav. čl., str. 48-51.

EM 3f). Jasno je naglašeno da se “to poklonstveno štovanje temelji na valjanu i čvrstu razlogu, najviše zato što vjerovanje u stvarnu Gospodinovu nazočnost prirodno vodi k vanjskom i javnom očitovanju vjere” (EC 5; usp. EM 49).

Oba dokumenta, zapravo, prihvaćaju i ističu ono što je o štovanju koje treba iskazivati euharistijskim prilikama izjavio već Tridentski sabor: “I tako se ne ostavlja nikakvo mjesto sumnji da svi Kristovi vjernici, prema običaju koji je uvijek bio prihvaćen u Katoličkoj crkvi, kod štovanja ovog presvetog sakramenta iskazuju bogoštovanje koje se treba (iskazivati) pravom Bogu (kan. 6). I ne treba taj sakrament manje štovati zbog toga, jer ga je Krist gospodin ustanovio za blagovanje. Mi naime vjerujemo da je u njemu prisutan isti onaj Bog za kojeg je Otac vječni kazao uvodeći ga u svijet: ‘I klanjat će mu se svi anđeli Božji’, kome su se mudraci poklonili padnuvši ničice, kome su se konačno, prema svjedočanstvu Pisma, poklonili i apostoli u Galileji.”¹⁸

Iz rečenog je vidljivo da i Tridentski sabor i ova naša dva dokumenta naglašavaju tradicionalnu vjeru Crkve u stvarnu Kristovu prisutnost u euharistijskim prilikama koje su čuvaju i nakon mise, pa stoga tim prilikama treba iskazivati *cultus laetiae*. Jasno je međutim istaknuto da “Krist nije ustanovio euharistiju da stoji među nama, da primi naš poklon, i sakrament se ne čuva za klanjanje, odnosno ono ne čini prvotnu svrhu čuvanja, nego da bude priman kao hrana. Stoga prvotna svrha euharistije ostaje pričest, a klanjanje nije nego časak, stanika, međuprostor.”¹⁹

Obrednik u nastavku naglašava da je to poklonstveno štovanje, koje je utemeljeno na vjeri u stvarnu Kristovu prisutnost u euharistijskim prilikama i nakon mise, bitno povezano s euharistijskim slavljem, jer je ono u stvari proširenje i nastavak štovanja koje se Kristu pod euharistijskim prilikama iskazuje u euharistijskom slavlju, u kojemu su euharistijske prilike posvećene i jer je to štovanje ujedno i priprava vjernika na što aktivnije i potpunije sudjelovanje u sljedećim euharistijskim slavljinama (usp. EC 3,4,15; EM 3 e,f,g).

Kao zaključak ovog dijela možemo reći da “euharistijska prisutnost u svetohraništu počinje od mise i vodi k misi: ona nije prvotna svrha euharistijskog misterija. Euharistijska prisutnost u

¹⁸ Tridentski sabor, *Dekret o sakramentu euharistije*, Poglavlje 5., u: Denzinger-Hünemann (hrvatski prijevod), *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, Đakovo, 2002., br. 1643.

¹⁹ R. Falsini, *Il culto eucaristico...*, str. 40-41; usp. Isti, *La prassi eucaristica...*, str. 19-23.

svetohraništu jest zato tu da se proširi milost euharistijske žrtve, na one koji nisu mogli u samoj žrtvi sudjelovati. Kristu stvarno prisutnom pod sakramentalnim prilikama treba iskazivati božansko štovanje, jer on jest Bog; treba mu se dakle klanjati, ali prvenstveno treba sveti sakrament blagovati. To dvoje očividno nije jedno protiv drugoga. Ali mora svima biti jasno, da je blagovanje prvotnije od klanjanja, i da pastoralni postupak koji bi toliko bio zaokupljen klanjanjem da bi zanemario ili na drugo mjesto smjestio blagovanje nipošto ne bi bio u skladu s teologijom i duhom Crkve.”²⁰

2. 3. Svrha čuvanja euharistije

Ovdje se daje odgovor na pitanje zašto se euharistija čuvala i nakon mise, koje su svrhe tog čuvanja i koji je njihov prioritet. Poznato je da je “običaj čuvanja euharistijskih prilika nastao iz potrebe da se može nositi pričest bolesnicima i davati onim vjernicima koji, jer nisu mogli sudjelovati na svetoj misi, traže je (pričest) izvan nje. Svi, naime, trebaju moći živjeti i hraniti u sebi Kristov život posredstvom ovog sakramenta. Iz toga je nastala praksa, za vjernike, da se klanjaju Kristu prisutnom u crkvama, i da mu se mole također izvan liturgije mise”.²¹

O tome ovaj dokument izričito i jasno govori: “Prva i prvotna svrha čuvanja euharistije izvan mise jest davanje popudbine; druge su pak svrhe dijeljenje pričesti i klanjanje Gospodinu našem Isusu Kristu, nazočnom u sakramentu.”(EC 5). Ovo je stajalište gotovo doslovno preneseno iz upute *Eucharisticum Mysterium* (usp. EM 49), koja ga je preuzela iz upute *Quam plurimum*, koju je 1949. godine izdala Sveta kongregacija sakramenata.²² Ovi dokumenti na veoma jasan način “ističu koje trebaju biti svrhe čuvanja euharistije. Kruh posvećen u slavlju mise, i čuvan nakon nje, uvijek zadržava svoju sakramentalnu svrhu: to je kruh Gospodnji, određen da bude blagovan u vjeri i ljubavi, popudbina za bolesnike, hrana koja se dijeli

²⁰ T. Šagi-Bunić, *Duh i temeljne linije upute “Euharistijski misterij” (Pogovor)*, u: Sveta Kongregacija obreda, *Uputa o štovanju euharistijskog misterija*, HKD sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1967., str. 48; usp. G. Colombo, nav. čl., str. 31-33; A. Pistoia, nav. čl., str. 50-54.

²¹ L’Osservatore Romano (Editoriale), *Un documento...*, str. 2.

²² Usp. S. Congregatio de Sacramentis, *Instructio Quam plurimum*, 1. X. 1949., u: A.A.S., 41 (1949), str. 509-510. I Tridentski sabor ističe da je običaj čuvanja euharistije u crkvi veoma star, priznat i od Nicejskog sabora, te se euharistija prema tome običaju čuvala za nošenje bolesnicima. Taj običaj su potvrdili i mnogi sabori, pa i Tridentski sabor određuje da se on zadrži. (Usp. Denzinger-Hünemann, nav. dj., br. 1645).

u pričesti izvan mise onim vjernicima koji je traže, i kruh pod čijim se prilikama klanja prisutnom Kristu.”²³

Za teološki ispravno razumijevanje opravdanosti i razloga čuvanja euharistijskih prilika i nakon mise, nužno je potrebno imati u vidu ovaj tradicionalno utvrđeni poredak, naime, da je prvotna svrha tog čuvanja davanje popudbine bolesnicima, tek na drugome mjestu je dijeljenje pričesti onima koji nisu mogli sudjelovati na misi, a klanjanje Isusu prisutnom u tim prilikama dolazi na treće mjesto. U Crkvi je uvijek bila čvrsta i postojana vjera da je Krist stvarno prisutan u euharistijskim prilikama i nakon mise. Stoga je posve razumljivo ono što ovaj dokument ističe, opet služeći se riječima upute *Eucharisticum Mysterium* (usp. EM 49), da je upravo “čuvanje svetih prilika za bolesnike dovelo do pohvalnog običaja da se ovoj nebeskoj hrani koja se čuva u hramovima iskazuje klanjanje. A to se poklonstveno štovanje temelji na valjanu i čvrstu razlogu, najviše zato što vjerovanje u stvarnu Gospodinovu nazočnost prirodno vodi k vanjskom i javnom očitovanju vjere” (EC 6).

Crkveni dokumenti, uključujući i ovaj o kojemu je ovdje riječ, ističu da je Krist na različite načine prisutan u svojoj Crkvi, osobito u liturgijskim činima, što posebno jasno dolazi do izražaja u euharistijskom slavlju. Prisutan je u zajednici vjernika okupljenih u njegovo ime, zatim u svojoj riječi kad se čita i tumači Sveto pismo, u osobi službenika i posebno, u najvišem stupnju u euharistijskim prilikama (usp. SC 7; MF 400-401; EM 9, 55; EC 6). Svi navedeni načini Kristove prisutnosti su realni, jer Krist u njima stvarno djeluje svojom moći i snagom dijeleći svojim vjernicima darove svoje božanske milosti. Ipak navedeni dokumenti s pravom ističu da je Krist u najvišem stupnju prisutan u euharistijskim prilikama: “Naime u sakramentu euharistije na posve jedinstven način prisutan je sav i čitav Krist, Bog i čovjek, supstancijalno i trajno. Ta se Kristova prisutnost pod prilikama “naziva stvarnom ne tako da bi isključivala stvarnost drugih načina prisutnosti, nego jer je izvrsnija (*per excellentiam*)” (EC 6; usp. MF 402; EM 9).

Iz rečenog proizlazi da je “euharistijska prisutnost... kruna, vrhunac i punina načina Kristove prisutnosti, njegova postupnog bivanja prisutnim u najizražajnijem obliku, koji ujedinjuje ostale načine, a od njih se razlikuje puninom, dostojanstvom i izvrsnošću, ne realnošću, budući da su i ostali načini prava i realna Kristova prisutnost”.²⁴

²³ V. N., *Commento...*, 325-326; usp. G. Colombo, nav. čl., str. 34.

²⁴ R. Falsini, *Il culto eucaristico...*, 41.

Bit euharistijskog slavlja jest da Krist u njemu postaje sakramentalno prisutan u euharistijskim prilikama. Potrebno je da to dođe što više do izražaja i u samome slavlju, to jest da se i zbog znakovitosti ta Kristova prisutnost pojavi kao plod posvećenja u tom slavlju. Zbog toga je posve razumljiva preporuka koju donosi uputa *Eucharisticum Mystrium* i ovaj dokument, da na oltaru na kojemu se slavi žrtva mise ne bi trebalo biti svetohranište u kome se čuva euharistija (usp. EC 6; EM 55). Poznato je da se nekoć preporučivalo da svetohranište bude na glavnom oltaru.

Ne bi se smjelo zaboravljati ni na preporuku da bi crkve i javni oratoriji, u kojima se čuva euharistija, trebali svaki dan biti otvoreni barem nekoliko sati, da bi se tako vjernicima pružila mogućnost molitve pred euharistijskim Kristom (usp. EC 8; EM 51).

2. 4. Mjesto za čuvanje euharistije

Kod izgradnje novih crkava i, koliko je to moguće, kod preuređivanja postojećih, trebalo bi se držati crkvenih odredaba i preporuka o smještaju i uređenju mjesta za čuvanje presvete euharistije. To mjesto trebalo bi biti časno, dolično i lijepo, prikladno ukrašeno i, što je posebno naglašeno, ono treba biti tako smješteno da bude vjernicima lako pristupačno te im omogući privatnu molitvu i klanjanje u tišini i sabranosti. Ti uvjeti mogu se najbolje postići, ako se svetohranište smjesti u posebnu kapelu, odvojenu od glavne lađe crkve, koja zaista može biti prikladan kutak tišine, osobne molitve i sabranosti. To posebno vrijedi za crkve u kojima se često održavaju sprovodi i vjenčanja ili ih posjećuju mnogi hodočasnici i turisti, jer je jedva moguće da su u takvim crkvama euharistiji iskazuje ono štovanje koje joj pripada (usp. EC 9; EM 53).

U nastavku se naglašava da u pojedinoj crkvi redovito treba biti jedno svetohranište u kojem se pohranjuje i čuva presveta euharistija. Ono treba biti od čvrstog i neprozirnog materijala, stavljeno na oltar ili na drugo prikladno i časno mjesto u crkvi, dolično ukrašeno, posebnim ključem osigurano od mogućih svetogrdnih provala. Ključ svetohraništa treba brižno čuvati na sigurnom zatvorenom mjestu. Ponovno se naglašava preporuka da se posebnim zastorom ili drugim sredstvom, koje odredi nadležna crkvena vlast, označi da se u svetohraništu zaista nalazi presveta euharistija. Također se napominje da u znak štovanja Kristu prisutnom u euharistijskim prilikama, pred svetohraništem treba trajno gorjeti uljanica ili voštanica (usp. EC 10,11; EM 52, 54, 57).

Svjedoci smo da se olako zanemaruje postavljanje zavjese ili nekog drugog znaka, koji bi upozoravali na nazočnost euharistije. Isto tako se, pa i onda kad za to nema opravdanih razloga, za svjetlo pored svetohraništa upotrebljava električna ili neki drugi izvor umjesto tradicionalnih izvora liturgijskog svjetla – ulja ili voštanice. Trebalo bi i u ovim, rekli bismo na prvi pogled sitnim i neznatnim stvarima, imati više smisla za liturgijsku znakovitost i dostojanstvo.²⁵

2. 5. Što spada na Biskupske konferencije

I ovdje se, kao i u drugim izdanjima Rimskih obrednika i liturgijskih knjiga, upozorava da, prema koncilskoj Konstituciji o svetom bogoslužju (usp. SC 63 b), spada na biskupske konferencije da pomno i razborito razmotre, bi li se što od baštine svoga naroda moglo preuzeti i uvesti kao obogaćenje samoga obreda. Govori se i o mogućnosti dodavanja novih prikladnih tekstova, posebno lijepih napjeva. Razumije se da sve ono što bi se prilagodilo ili dodalo mora biti u skladu s duhom liturgije. Sve te prilagodbe mogu se uvrstiti u obrednik tek nakon odobrenja Apostolske stolice (usp. EC 12).

Nažalost, ta mogućnost nije iskorištena ni u ovom obredniku. Tako je uglavnom i u drugim izdanjima rimskih obrednika i liturgijskih knjiga na hrvatskome jeziku. Smatramo da je došlo vrijeme kada bi se već moglo i trebalo uložiti trud i nastojanje da i mi, poput nekih drugih naroda, obrednike i liturgijske knjige na hrvatskom jeziku obogatimo svojom bogatom kršćanskom i kulturnom baštinom. U stvari službena vatikanska tipska izdanja obrednika zamišljena su kao predložak koji je potrebno razraditi i prilagoditi duhu, mentalitetu i kulturi pojedinih naroda i tako ih obogatiti i učiniti vjernicima privlačnijim i razumljivijim.

Iznijeli smo sva bitna teološka načela i liturgijske odredbe koji se nalaze u Prethodnim napomenama ovog obrednika, a praktično su primijenjene u tri njegova obredna dijela: *Sveta pričest izvan mise, Pričest bolesnika i popudbina kad ih dijeli izvanredni djelatelj i Različiti oblici štovanja presvete euharistije.*

Prikazat ćemo i ova tri obredna dijela, ali ćemo upozoriti uglavnom samo na ono što je važno za ispravno teološko shvaćanje i liturgijsku primjenu iznesenih teoloških principa i odredaba, na što se u liturgijskoj praksi često još uvijek zaboravlja, pa se tako liturgija

²⁵ Usp. G. Varaldo, *Capella e tabernacolo per l'adorazione e la custodia*, u: Rivista Liturgica, 67 (1980), 1, str. 68-79.

teološki osiromašuje, premda će uskoro biti trideset godina od pojave Obrednika.

3. SVETA PRIČEST IZVAN MISE²⁶

Prva i druga glava Obrednika govore o pričesti izvan mise. I ovaj dio ima svoje Prethodne napomene, kojima je svrha da upozore i jasno pokažu kako teološka načela i odredbe iznesene u Općim napomenama teološki ispravno primijeniti kod dijeljenja svete pričesti izvan mise.

Premda se ovdje govori o pričesti izvan mise, ipak je prvi broj napomena posvećen pričesti za vrijeme mise, kao redovitom načinu primanja euharistije. Već je koncilaska Konstitucija o liturgiji naglasila da je najsavršenije sudjelovanje vjernika u euharistijskome slavlju ako se pričeste pod misom nakon svećenikove pričesti, i to hostijama posvećenima u toj misi, pa se takovo sudjelovanje "veoma preporučuje" (usp. SC 55). Dosljedno tome Uputa *Eucharisticum Mysterium* napominje da se "treba pobrinuti" da vjernici mogu primiti pričest pod misom hostijama posvećenim u toj misi, jer se tako i "po samim znakovima" pokazuje "da je pričest dioništvo na žrtvi koja se upravo obavlja" (EM 31). I ovaj obrednik, nastavljajući u istom duhu, pokazuje "brigu da prikaže pričest kao savršeno sudjelovanje u euharistijskom slavlju. Pričest nije naprosto 'dio što upotpunjuje' žrtvu, nego ulazi, može se reći, u samu bit svoga slavlja."²⁷ Riječi Obrednika su jasne: "Najpotpunije sudjelovanje u euharistijskom slavlju jest sakramentalna pričest primljena u misi. A to, s obzirom na znak, postaje očitijim kad vjernici poslije pričesti svećenika od iste žrtve prime Tijelo Gospodinovo. Stoga neka se kod svakog euharistijskog slavlja redovito posvećuje svježi kruh za pričest vjernika" (EC 13). Ovaj stav nužno proizlazi iz činjenice da je euharistijsko slavlje po Kristovoj volji žrtva, to jest spomenčin njegove smrti i uskrsnuća i ujedno sveta gozba po kojoj na sakramentalni način postajemo dionici dobara pashalne žrtve (usp. EM 3ab). Zato je posve razumljivo da bi vjernici i na sakramentalni način trebali redovito biti dionici upravo toga euharistijskog slavlja kod kojega sudjeluju. To nam ujedno pomaže da možemo shvatiti, da se zapravo

²⁶ Usp. V. N., *Commento...*, 327-330.

²⁷ S. Mazzarello, *Presentazione i popratne bilješke* – uz dokument: *La santa comunione e il culto del mistero eucaristico fuori della Messa*, u: *Liturgia, notiziario quindicinale Centro Azione Liturgica*, 7 (1973), br. 159, 31. X. 1973., str. 934.

ne može govoriti o pričesti bez njezine bitne povezanosti s misom, jer svaka pričest, pa i ona koja se dijeli izvan mise, proistječe iz mise, pričesnike povezuje sa žrtvom križa i čini ih dionicima dobara vazmenog otajstva, te ih ujedno vodi prema misi, jer pripravlja one koji se pričešćuju da se bolje i potpunije pripreme na sljedeća euharistijska slavlja. Potrebno je i vjernike o tome sustavno poučavati (usp. EC 13,14,15; EM 3 fg).

Ovdje želimo jasno naglasiti ovo važno teološko načelo, naime, da ispravno teološko shvaćanje euharistijskoga slavlja zahtijeva da se hostije za pričest vjernika posvećuju kod svakog slavlja i da se vjernici pričešćuju na misi upravo tim hostijama. To posebno ističemo stoga, što se ta teološki ispravna i posve razumljiva preporuka, ili bolje reći odredba, u praksi veoma slabo poštuje. Mnogi svećenici još uvijek skoro redovito pričešćuju vjernike hostijama koje se čuvaju u svetohraništu i time pokazuju da su slabo shvatili duh posaborske teologije i liturgijske obnove. Ovime želimo i takove potaknuti da promijene tu svoju praksu, koja se ne može ničim opravdati.

Iz ovoga bitnog teološkog načela proizlazi sve ono o čemu se govori u sljedećim brojevima napomena, koje su posvećene pričesti izvan mise. Ipak se u nastavku ponovno ističe da svećenici trebaju tako odgajati vjernike da se pričešćuju za vrijeme mise (usp. EC 14; EM 33 a). No, odmah se dodaje "svećenici neka ne uskrate pričest izvan mise vjernicima koji to zatraže" (EC 14). Ovdje se više ne kaže kao u Uputi *Eucharisticum Mystrium*, da se ne uskrati pričest izvan mise onim vjernicima koji je traže "iz opravdana razloga" (usp. EM 33a). Time se htjelo još više olakšati mogućnost pričesti izvan mise i potaknuti i takvo njezino primanje, jer se pretpostavlja da postoji opravdan razlog kad netko traži takvu pričest. U Obredniku se ide još korak dalje te se kaže da "dolikuje", to jest da je poželjno da vjernici koji su sprječeni sudjelovati na euharistijskom slavlju, prime svetu pričest izvan mise i tako se sjedine i sa svetom misom i sa zajednicom vjernika. Stoga bi djelateli pričesti trebali uvijek spremno i rado udovoljiti vjernicima koji traže takvu pričest. U nastavku potiče se pastire duša da često, po mogućnosti i svakodnevno, posebno u vazmeno vrijeme, euharistijskom pričešću krijepe stare, bolesne i nemoćne, pa i onda kada nisu teško bolesni. Da bi se pričest olakšala i teško bolesnima, može im se podijeliti i pod samom prilikom vina (usp. EC 14; EM 40-41).

Ovaj obrednik u nastavku jasno naglašava da je potrebno vjernike poučavati da se i onda kad se pričešćuju izvan mise povezuju s euharistijskom žrtvom u kojoj su hostije posvećene i tako bivaju

dionicima žrtve križa i Kristova pashalnog otajstva, koje je zalag eshatološke gozbe u nebu (usp. EC 15; EM 3a).

Mogućnost primanja pričesti izvan mise u ovom je obredniku mnogo šire shvaćena negoli prije, pa se kaže da se pričest može dijeliti svaki dan, u bilo koje doba dana i noći. Stoga bi djelitelji uvijek spremno trebali podijeliti pričest onome tko to traži. Posebna pravila vrijede jedino za Veliki četvrtak, petak i subotu.²⁸ Ipak je radi duhovnog dobra vjernika korisno i potrebno odrediti određeni sat kad se pričest dijeli, s obredom u kojem se vjernici mogu nahraniti Božjom riječju, da bi se na taj način mogli potpunije otvoriti djelovanju Božje milosti i plodonosnije primati svetu pričest (usp. EC 16 i 26; EM 33). Ovaj obrednik donosi takav obred s opširnijom službom riječi (usp. EC 27-41). Nažalost, u praksi se ovaj veoma koristan obred premalo obdržava. Trebalo bi ga redovito upotrebljavati kad se pričest dijeli izvan mise, makar bio i mali broj vjernika, a pogotovo ako ih se okupi više. Obrednik donosi i obred s kraćom službom riječi, kad se pričest dijeli jednom vjerniku ili nekolicini njih (usp. EC 42-53). Barem se ova kraća služba riječi nikada ne bi smjela ispustiti, makar joj pribivao samo jedan ili tek nekoliko vjernika. Ipak, nerijetko se vidi da se pričest dijeli bez i najkraće službe riječi.

Govoreći o djelitelju pričesti, dokument potvrđuje službene odredbe crkvenog učiteljstva u posljednjih nekoliko godina. Prvotni djelitelji pričesti su svećenici i đakoni. Zato se i naglašava da oni trebaju naći vremena da dijele svetu pričest kad to vjernici zatraže. Izvanredni djelitelji pričesti su pravilno postavljeni akoliti, i to u slučajevima kad nema svećenika ili đakona, ili kad su oni spriječeni dijeliti pričest zbog bolesti, starosti ili neke pastoralne službe. Akoliti mogu zakonito dijeliti pričest i u slučajevima kad je broj pričesnika velik pa bi se oduljila misa ili drugi obred.²⁹ Zbog istih razloga ordinariji mjesta mogu dati ovlast i drugim prikladnim osobama, bilo za pojedini slučaj, bilo za određeno vrijeme ili čak i stalno, da pričešćuju sami sebe, da dijele pričest vjernicima i nose je bolesnicima (usp. EC 17). Izvanredni djelitelji pričesti mogu biti i muške i ženske osobe. Ordinariji mogu ovlastiti i svećenike, da za pojedine slučajeve u nuždi mogu delegirati neku prikladnu osobu da dijeli svetu pričest. Poželjno je da se laičke osobe za dijeljenje pričesti delegiraju predviđenim obredom. Potrebno je naglasiti da izvanredni djelitelji mogu

²⁸ Usp. *Rimski misal: Veliki tjedan*, KS, Zagreb, ²1990.

²⁹ Usp. Pavao VI., Apostolsko pismo, *Ministeria quaedam*, od 15. kolovoza 1972., br. VI., u: *Enchiridion Liturgico...*, str. 521-522.

dijeliti pričest samo u predviđenim i već navedenim slučajevima. Stoga svećenici ne smiju zanemariti svoju obvezu da dijele pričest vjernicima kad oni to traže. Po sebi je razumljivo da ovi izvanredni djelitelji pričesti trebaju biti primjerna kršćanskog života i vladanja, te da posebno trebaju gajiti osobitu pobožnost prema euharistiji.³⁰

Pričest izvan mise može se dijeliti na svakome mjestu gdje se okuplja zajednica vjernika da slavi euharistiju ili gdje se čuva euharistija. Bolesnicima, zatvorenima i drugima, koji ne mogu bez poteškoća izići iz svojih prebivališta, pričest se može dijeliti ondje gdje stanuju i na drugim mjestima (usp. EC 18).

Želimo naglasiti još neka upozorenja koja navodi ovaj dokument, a u praksi se olako zanemaruju. Kad se dijeli pričest, potrebno je na oltar prekriven oltarnikom postaviti i korporal i upaliti dvije svijeće te rabiti pliticu. Kad se plitica upotrebljava, često na njoj bude sitnih ulomaka hostije, što pokazuje da je plitica potrebna, a gotovo je potpuno iščezla iz upotrebe. Kad se pričest dijeli na drugim mjestima, treba biti prikladan stol prekriven stolnjakom i po mogućnosti dvije svijeće (usp. EC 19). Nerijetko se opaža da svećenici ili đakoni dijele pričest, a da nisu odjeveni u liturgijsko ruho, nego uglavnom imaju samo štolu preko odijela koje je katkad i građanski nedolično. Takva praksa trebala bi posve prestati. Naime, ovaj dokument izričito određuje da svećenici i đakoni kad dijele svetu pričest izvan mise, trebaju na talar odjenuti albu ili roketu i staviti štolu. Zakonita je praksa da je dovoljna i sama alba i štola bez talara. Ostali djelitelji pričesti trebaju obući ili liturgijsku odjeću uobičajenu u njihovu kraju (kod nas bi to mogla biti duga bijela haljina poput albe, kao što nose ministranti), ili drugu doličnu odjeću prema odredbi ordinarija (usp. EC 20).

Na području Hrvatske biskupske konferencije pričest se zakonito dijeli i na jezik i na ruku, ali je potrebno vjernike dobro poučiti da je Krist stvarno prisutan pod euharistijskim prilikama, pa tim prilikama treba iskazivati štovanje koje pripada Bogu. Potrebno je stoga s velikim poštovanjem primiti euharistiju na ruku i postaviti u usta, pazeći da neki komadić ne padne na pod i da se izbjegne nepoštivanje ili krivo mišljenje o euharistiji (usp. EC 21). Smatramo ipak da ne bi trebalo davati pričest na ruku djeci već kod prve pričesti i tijekom nekoliko sljedećih godina.³¹

³⁰ Usp. Sveti zbor za sakramente, Uputa *Immensae caritatis*, od 29. siječnja 1973., 1. *I ministri straordinari della santa Comunione*, u: *Enchiridion Liturgico...*, str. 162-163.

³¹ Želimo ovdje upozoriti na još jednu praksu koja nije u skladu crkvenim odredbama. Naime, kad se pričest vjernicima u predviđenim slučajevima dijeli pod obje prilike, i to na način da piju iz kaleža, tada se katkad događa da kalež ide od ruke do ruke

Kad dokument govori o potrebnim uvjetima za primanje svete pričesti, naglašava da je euharistija-misa Kristova žrtva koja posadašnjuje Kristovo vazmeno otajstvo, stoga je i ona izvor oprostjenja grijeha. Ipak je, prema nauci Tridentskog sabora, potrebno pričesti pristupati čiste savjesti te onome, tko je svjestan smrtnoga grijeha, prije pričesti nije dovoljno samo kajanje, nego treba obaviti sakramentalnu ispovijed. U slučaju nužde, kad nema mogućnosti za sakramentalnu ispovijed, može nakon savršenog pokajanja pristupiti pričesti uz odluku da ispovijedi te grijeha čim za to bude imao prigodu. Oni koji se svakodnevno ili često pričešćuju, trebaju se povremeno ispovijedati. Potrebno je vjernike poučavati da nam euharistija pomaže u nadvladavanju svakodnevnih pogrešaka i čuva nas od smrtnih grijeha (usp. EC 23; EM 35).³²

Euharistijski post od jela i pića, osim vode, zdravi pričesnici trebaju držati jedan sat prije pričesti. Međutim, ovaj post od jela i alkoholnog pića skraćuje se na četvrt sata, kako je to već donijela Uputa *Immensae caritatis* za sljedeće osobe: "bolesnike (u bolnicama i kod kuće), i ako ne leže; vjernike poodmaklih godina koji ne izlaze iz kuće; bolesne i starije svećenike, iako ne leže, kako za služenje mise tako i za primanje pričesti; zdravstveno osoblje i rodbinu bolesnika i staraca kad se zajedno s njima žele pričestiti a ne mogu bez većih neugodnosti postiti jedan sat" (EC 24).³³ Ima slučajeva kad i sami svećenici olako prelaze preko odredbe o euharistijskom postu od jedan sat. Nekada je taj post trajao od ponoći do pričesti, čak i za vodu. Smatramo da bi ovaj veoma ublaženi i simbolični post od jednog

pričesnikâ. Naime crkveni dokumenti izričito kažu, da se ne može odobriti način da pričesnici jedan drugome predaju kalež, ali isto tako ni da oni izravno prilaze kaležu te ga sami uzimaju u ruke i pričešćuju se. Kaže se da se kod ovakvog načina pričešćivanja treba držati odredaba onoga što određuje *Opća uputa Rimskog misala*. Najnovija Uputa u Editio typica tertia donosi znatne novine s obzirom na dijeljenje pričesti pod obje prilike. Nabraja i nove mogućnosti, uz one prije donesene, kad se pričest može dijeliti pod obje prilike. U Uputi se kaže da "pričesnik pošto je primio tijelo Kristovo, pride službeniku kaleža i stane pred njega... Službenik mu pruži kalež, koji sam pričesnik svojim rukama primakne ustima. Pričesnik popije malo iz kaleža, vrati ga službeniku i odstupi; službenik pak rub kaleža obriše ubrusom" u: *Missale Romanum, Editio typica tertia, Typis Vaticanis 2002, Institutio Generalis Missalis Romani*, br. 286; usp. i br. 283-287. (Usp. i Sv. zbor za bogoštovlje, Uputa *Sacramentali Communione* od 29. lipnja 1970., br. 6; Isti, *Treća uputa za ispravnu primjenu Konstitucije o svetoj liturgiji* od 5. rujna 1970., KS, Zagreb, Dokumenti 32, br. 6 c).

³² Usp. H. Denzinger-P.Hünemann, nav. dj., br. 1646-1647; Sveti zbor za nauk vjere, *Sacramentum Paenitentiae, Norme pastorali sull'assoluzione sacramentale in forma generale*, u: *Enchiridion Liturgico...*, str. 446 i 448, uvod i br. VI.

³³ Usp. Sveti zbor za sakramente, Uputa *Immensae caritatis*, br. 3.

sata trebali iz poštovanja prema euharistiji svi obdržavati. I ovaj dokument potiče vjernike da nakon pričesti neko vrijeme provedu u molitvi, da bi im i ona pomogla da se sjedinjenje s Kristom u pričesti protegne na sav život i da svakodnevno razmatraju o ovom daru i u zahvaljivanju donose plodove vjere i ljubavi (usp. EC 25; EM 38).

Ovaj obrednik u II. glavi donosi i obred *Pričest bolesnika i popudbina kad ih dijeli izvanredni djelatelj*.³⁴ Treba se držati ovdje donesenog obreda. Ako se neki bolesnik ne može pričestiti pod prilikom kruha, može ga se pričestiti pod samom prilikom vina. Obrednik donosi redovni obred pričesti bolesnika, u koji je uključeno i kratko čitanje riječi Božje (usp. EC 54-63) i posve kratak oblik pričesti bolesnika bez čitanja Božje riječi, koji se obično upotrebljava za pričest bolesnika u raznim sobama iste kuće ili bolnice (usp. EC 64-67). Obred dijeljenja popudbine je sljedeći: pozdrav bolesnika i prisutnih, poziv na molitvu za bolesnika, pokajnički čin, kratko čitanje riječi Božje, ispovijest krsne vjere, molbenica za bolesnika, davanje popudbine, završna molitva. Preporučuje se da nakon toga svi nazočni pruže mir bolesniku. Izvanredni djelatelj ispušta škropljenje blagoslovljenom vodom na početku i blagoslov na kraju (usp. EC 68-78).³⁵

(*Nastavak slijedi u idućem broju*)

HOLY COMMUNION AND THE OBSERVANCE OF EUCHARISTIC MYSTERY OUT OF MASS

Summary

In this work the author analyzes the Roman Book of Rites: "Holy Communion and the Observance of Eucharistic Mystery out of Mass". This Book of Rites is founded on the most important theological principle about the Eucharistic mystery which says that the Eucharistic celebration, mass offering, is the focal point of the liturgic life of Church, and, therefore, the origin and purpose of all kinds of Eucharistic observance out of mass. In this Book of Rites, correct theological norms and instructions on the observance of Eucharistic mystery, contained in various post council documents, are accepted

³⁴ U stvari ova II. glava u bitnome donosi obred pričesti i popudbine bolesnika, kako je to doneseno u obredniku *Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesnike*, KS, Zagreb, ²1984., br. 49-63. i 100-114. Ovdje je to prilagođeno izvanrednom djelatelju.

³⁵ Usp. D. Mosso, *L'eucaristia ai malati e ministri straordinari della comunione*, u: *Rivista Liturgica*, 67 (1980), 1, str. 63-67.

and converted into rites, but it also brings some new ones. That's that reason why, in this Book of Rites, the Holy Communion and all other forms of Eucharistic observance out of mass are closely related to the mass. It is stressed that all these forms of observance begin from the mass, extending the grace of the Eucharistic offering to those who are not able to participate in the mass, and again guiding them and preparing them for the future Eucharistic celebrations.

Pastoral practice shows that there are still some procedures which are not in accordance with the correct theological principles of this Book. One should study it well to be able to act upon it. We wish to contribute to it with this work.

Key words: Eucharistic mystery, observance of Eucharist, out of mass, Eucharistic celebration, theological principles, mass – the source and culmination, adoration, keeping of Eucharist, Communion, displaying of Eucharist, Eucharistic processions, Eucharistic congresses.